

РЕЗЮМЕ

Досліджено основи правового регулювання розгляду та затвердження Закону про Державний бюджет України на планований рік з урахуванням останніх змін до законодавства у бюджетній сфері. Проаналізовано спеціальну процедуру, відповідно до якої Верховна Рада України розглядає вказане питання. Виділено особливості закону про Державний бюджет України, що відрізняють його від інших законів у державі. Вказано на проблеми правового регулювання у вказаній сфері та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: Бюджетний кодекс України, Регламент Верховної Ради України, закон про Державний бюджет України, спеціальна процедура розгляду та затвердження закону про Державний бюджет, перше читання, друге читання, третє читання, особливості та юридичний зміст закону про Державний бюджет.

РЕЗЮМЕ

Исследованы основы правового регулирования рассмотрения и утверждения закона о Государственном бюджете Украины на плановый год с учетом последних изменений законодательства в бюджетной сфере. Проанализирована специальная процедура, согласно которой Верховная Рада Украины рассматривает указанный вопрос. Выделены особенности закона о Государственном бюджете Украины, которые отличают его от других законов в государстве. Выявлены проблемы правового регулирования в указанной сфере и предложены пути их решения.

Ключевые слова: Бюджетный кодекс Украины, Регламент Верховной Рады Украины, закон о Государственном бюджете Украины, специальная процедура рассмотрения и утверждения закона о Государственном бюджете, первое чтение, второе чтение, третье чтение, особенности и юридическое содержание закона о Государственном бюджете.

SUMMARY

Investigated regulatory framework review and approval of the Law on State Budget of Ukraine for the plan year, taking into account recent changes in legislation in the public sector. Analyzed by a special procedure under which the Verkhovna Rada of Ukraine considers this question. Highlighted the characteristics of the Law on State Budget of Ukraine, which distinguish it from other laws in the state. The problems of legal regulation in this area and suggest ways to address them.

Key words: Budget Code of Ukraine, Regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine, Law on State Budget of Ukraine, a special procedure for review and approval of the Law on State Budget, first reading, second reading, third reading, characteristics and legal content of the law of the State Budget.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 2.12.2010 р. N 2755-VI (з наст. змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. №2456-IV (з наст. змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 21.06.2001 р. №2542-III (з наст. змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.
4. Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. № 1861- VI (з наст. змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua.
5. Див. напр.: Скрипнюк О.В., Теплюк М.О., Ющик О.І. Законодавчий процес і парламентська законодавча процедура в Україні (проблеми якості, рекомендації щодо вдосконалення в контексті європейської практики): Монографія / О.В. Скрипнюк, М.О. Теплюк, О.І. Ющик. – К.: Атіка-Н, 2010. – С. 3 – 89.
6. Бюджетное право: учебное пособие / Под. ред. М.В. Карасевой. – М.: Эксмо, 2010. – С. 233.
7. Комментарий к Бюджетному кодексу Российской Федерации (постатейный) /Л.Л. Арзуманова, Н.М. Артемов, Е.М. Ашмарина [и др.]; под ред. Е.Ю. Грачевой. – М.: Проспект, 2009. – С. 425 – 439.
8. Болтинова О.В. Бюджетный процесс – институт бюджетного права Российской Федерации. Монография. – М., ООО "Издательство "Элит"", 2009. – С. 166 – 171.
9. Воронова Л.К. Фінансове право України: Підручник. – К.: Прецедент, Моя книга, 2006. – С. 164.

УДК 343.13**ЗАЛУЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ДАІ ДО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПЕВНИХ СЛІДЧИХ ДІЙ**

Грабельников В.А., старший викладач кафедри організації служби та дізнання в підрозділах ДАІ факультету безпеки дорожнього руху ДЮІ МВС України, кандидат юридичних наук

Травми в результаті дорожньо-транспортних пригод є найбільшою соціальною, економічною проблемою, а також проблемою у сфері розвитку та охорони здоров'я. Дорожні аварії щорічно забирають понад 1,3 млн. життів і призводять до отримання травм ще, принаймні, 50 млн. чоловік. Це збільшує відповідальність

органів, що відповідають за стан доріг, регулювання та підтримання порядку на автодорожніх шляхах щодо вирішення цієї проблеми.

Актуальність дослідження полягає в тому, що на автомобільних дорогах дедалі частіше трапляються випадки вчинення особами не адміністративних правопорушень, а кримінальних злочинів. З огляду на це необхідно визначити повноваження працівників ДАІ в проведенні процесуальних дій.

Дослідженнями в контексті розгляд уваної проблематики займалися такі вчені як А.М. Шабадей, С.О. Шевцов, К.В. Дубонос, С.Г. Коломієць, С.Г. Протченко.

Мета даної наукової статті полягає в напрацюванні напрямків вдосконалення практики залучення працівників ДАІ до розслідування кримінальних справ.

Відповідно до вимоги Інструкції з організації взаємодії органів і підрозділів внутрішніх справ при документуванні та розслідуванні дорожньо-транспортних пригод, затвердженої наказом МВС України № 460-2007, кримінально-процесуальна діяльність працівників ДАІ переважно зводиться до проведення огляду місця ДТП та прийняття рішення про відмову в порушенні кримінальної справи [6].

Водночас, після порушення дізнавачем або слідчим кримінальної справи за ст. 286 КК України участь у ній працівників ДАІ не виключається.

Працівники ДАІ залучаються до участі у розслідуванні кримінальної справи шляхом:

- виконання окремих доручень слідчого;
- проведення процесуальних дій.

До обов'язків працівників ДАІ відноситься:

- Попередження та припинення злочинів і адміністративних правопорушень у сфері дорожнього руху;
- здійснення спільно з іншими підрозділами ОВС розшуку транспортних засобів, водії яких зникли з місця скоєння ДТП, та транспортних засобів, які викрадені або якими незаконно заволоділи в межах території обслуговування під час введення відповідного оперативного плану;
- організація цієї взаємодії здійснюється шляхом оперативного реагування на правопорушення і злочини, виконання оперативних планів МВС, забезпечення участі в охороні громадського порядку згідно з єдиною дислокацією сил і засобів та внесення пропозицій щодо змін у ній з урахуванням стану аварійності на закріпленій території.

Виконання окремих доручень слідчого є основною організаційно-правовою формою залучення працівників ДАІ до процесу розслідування кримінальної справи та розкриття відповідного злочину.

Відповідно до ст. 118 КПК України, слідчий має право провадити слідчі дії в інших слідчих районах і вправі доручити провадження цих дій відповідному слідчому або органу дізнання, які зобов'язані це доручення виконати в десятиденний строк. У межах міста або району, хоч і поділеного на кілька слідчих дільниць, слідчий зобов'язаний особисто провадити всі слідчі дії. Ст. 118 КПК України передбачає взаємодію слідчого та працівника ДАІ за ознакою територіальності. Вона фактично наділяє слідчого правом доручити працівнику ДАІ з іншого слідчого регіону проведення будь-яких слідчих дій, перелік яких законом не обмежений [5].

В чинному законодавстві України не регламентовано форму і зміст окремого доручення але практика що склалась передбачає наявність у ньому такої інформації:

- найменування органу дізнання якому адресоване доручення;
- стисле викладення суті справи, по якій дається доручення;
- посилання на правову норму КПК, що надає підстави винесення окремого доручення;
- зміст доручення - перелік слідчих та інших процесуальних дій, які потрібно виконати;
- вказівки щодо особливостей виконання доручення;
- терміни виконання окремого доручення;
- підпис слідчого, який надає окреме доручення.

Стосовно процедури виконання окремого доручення слідчого, то необхідно визначити, що окреме доручення надходить до органу внутрішніх справ, реєструється і розглядається начальником органу дізнання, який визначає виконавця. Отримавши окреме доручення, виконавець, зокрема, працівник ДАІ проводить слідчу дію (слідчі дії) і доповідає мотивованим рапортом начальникові органу дізнання про проведену роботу. Після чого матеріали виконання: протокол слідчої дії, речові докази, що до нього додаються, тощо направляються замовникові.

В окремому дорученні слідчий може призначити час виконання заходу. Зазначена вимога обумовлена тим, що часом виникає необхідність одночасного провадження серії слідчих (пошукових) дій.

Якщо час виконання окремого доручення не визначений слідчим, це може зробити начальник органу дізнання. У будь-якому випадку з моменту надходження окремого доручення до ОВС до моменту відправлення матеріалів виконання має пройти не більше 10-ти днів. Ця законодавча вимога ґрунтується на завданні кримінального процесу щодо швидкого розкриття злочину (ст. 2 КПК України). Продовження термінів виконання окремого доручення, як і оскарження окремого доручення по суті, законом не передбачено [8].

Наступною формою залучення працівників ДАІ до розслідування є залучення останніх до проведення процесуальних дій. Зобов'язавши слідчого особисто провадити слідчі дії, що обумовлено оцінюванням за його внутрішнім переконанням доказів у справі, кримінально-процесуальний закон поклав на органи дізнання обов'язок виконання допоміжної функції у формі проведення інших процесуальних дій у кримінальних справах. До них можна віднести:

– збирання доказів у кримінальній справі (ст. 66 КПК України).

Проведення таких процесуальних дій, як збирання доказів працівниками ДАІ регламентується чинним кримінально-процесуальним законодавством. Відповідно до норм КПК України, а саме до ст. 65 доказами є всякі фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дізнання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, яка вчинила це діяння, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Таким чином, збирання безпосередньо доказів - процес властивий особі, в провадженні якої перебуває кримінальна справа. Працівники ДАІ, як члени СОГ з розкриття та розслідування особливо резонансних ДТП, можуть залучатись до процесу доказування шляхом відшукання так званої «доказової інформації» - відомостей про фактичні дані, які можуть бути використані як докази.

Підставою для проведення працівником ДАІ заходів, спрямованих на пошук доказової інформації, є наказ про створення за його участю слідчо-оперативної групи та узгоджений план комплексного проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів [9].

Про виявлення доказової інформації працівник ДАІ має повідомити старшому СОГ - особі в провадження якої перебуває кримінальна справа, для подальшого її процесуального оформлення згідно з чинним законодавством.

Проведення оперативно-розшукових заходів з метою встановлення особи, яка скоїла ДТП та зникла з місця події, слідчим в порядку ст. 66 КПК України доручається відповідному підрозділу ДАІ. Форми і методи оперативно-розшукової діяльності регламентуються нормативно-правовими актами, що містять інформацію з обмеженим доступом.

Не менш важливим є також порядок виконання окремих слідчих дій працівниками ДАІ. Звернувшись до слідчої практики ми побачимо, що найчастіше в порядку виконання окремого доручення органи дізнання провадять слідчі дії:

- допит свідка (потерпілого) на місці події;
- проведення обшуку та виїмки;
- проведення огляду;
- проведення освідування,

а також процесуальну дію - прийняття цивільного позову у справі. Отже, працівникам Державтоінспекції, як підрозділу органу дізнання, необхідно знати законодавчі вимоги, що регламентують проведення означених слідчих дій.

Кожну слідчу дію оформляють протоколом, який повинен відповідати вимогам ст. 85 КПК. Зміст протоколу залежить від характеру слідчої дії та порядку її виконання. Однак кримінально-процесуальний закон встановлює єдині обов'язкові реквізити для будь-якої слідчої дії. У протоколі має бути вказано:

- його назву, тобто назву тієї слідчої дії, яку проводять (наприклад, «протокол обшуку», «протокол допиту свідка» тощо);
- місце і дату проведення слідчої дії;
- час її початку і закінчення;
- посаду, звання, прізвище слідчого;
- прізвище, ім'я по батькові кожного з учасників слідчої дії (в разі необхідності й адресу).

Далі описують хід та результати слідчої дії, обставини, що стали відомі при її провадженні та є такими, що мають значення для справи. Якщо було застосовано технічні засоби, то в протоколі обов'язково зазначають їх назву, умови і порядок використання, об'єкти, які досліджували за допомогою цих засобів, та отримані результати.

Протокол підписують всі учасники слідчої дії, а слідчий роз'яснює їм право робити зауваження, які зазначають у протоколі слідчої дії. До протоколу додають фотографії, фонограми, плани, схеми, зліпки, які було зроблено під час провадження слідчої дії.

Якщо обвинувачений, підозрюваний, свідок або інша особа відмовиться підписувати протокол слідчої дії, про це робиться відмітка в протоколі, яка завіряється підписом особи, котра проводила слідчу дію. Особі, яка відмовилась від підписання протоколу, надають можливість дати пояснення щодо причин такої відмови, що також заносять до протоколу. Якщо хто-небудь з осіб через фізичні вади чи з інших причин не може особисто підписати протокол, то для цього запрошують сторонню особу, про що робиться відмітка в протоколі. Протокол складають від руки або оформляють у друкованому вигляді [5].

Також найпоширенішою слідчою дією є допит свідка і потерпілого, яка полягає в обов'язку з'явитися за викликом до особи, яка проводить слідство, і дати правдиві показання.

Наступною не менш важливою слідчою дією є обшук і виїмка. Обшук - самостійна слідча дія, яка полягає у примусовому обстеженні транспортного засобу та інших місць, а за особистого обшуку - тіла людини та її одягу. Обшук працівники ДАІ проводять у разі, якщо є достатні підстави вважати, що знаряддя злочину, речі та цінності, здобуті злочинним шляхом, а також інші предмети і документи, які мають значення для встановлення істини в справі чи забезпечення цивільного позову, містяться в певному транспортному засобі або зберігаються в якій-небудь особі. Обшук поділяється на три види:

- 1) обшук приміщення (щодо діяльності працівників ДАІ, то це транспортний засіб);
- 2) обшук місцевості (місця ДТП);
- 3) обшук особи (особистий обшук).

Виймка - самостійна слідча дія, до якої вдаються у разі, якщо є точні дані, де і в кого знаходяться певні предмети чи документи, які мають значення для справи. Виймку проводять за вмотивованою постановою слідчого, однак, якщо вона становить, наприклад, державну таємницю, то лише з санкції прокурора; виймку із житла чи іншого володіння особи проводять за вмотивованою постановою судді.

Огляд (ст.ст. 190-192 КПК) є однією з найпоширеніших слідчих дій; у невідкладних випадках законодавець дозволяє його проводити до порушення кримінальної справи (ч. 2 ст. 190 КПК).

Огляд - обстеження різного роду об'єктів (місця скоєного злочину, місцевості, предметів, документів тощо) з метою встановлення слідів злочину, предметів, що можуть бути речовими доказами, а також з'ясування обставин подій, що відбулися.

Залежно від об'єктів, які досліджують чи оглядають, існує багато видів оглядів. Всі види огляду вправі проводити як слідчі й прокурори, так і органи дізнання.

Зазвичай, огляд є невідкладною слідчою дією, і затримка з його проведенням може привести до змін обстановки, зникнення слідів злочину чи осіб, які його вчинили. Огляд проводять у присутності понятих, огляд житла чи іншого володіння особи - лише за вмотивованою постановою судді (ч. 4 ст. 190 КПК), яка оскарженню не підлягає.

Перед початком огляду всім особам, яких запрошено для участі в ньому, роз'яснюють їх права та обов'язки, а спеціаліста попереджають про відповідальність за відмову від виконання своїх обов'язків, про що зазначають у протоколі. Під час огляду можна застосовувати фото-, кіно- чи відеозйомку, складати плани, схеми, виготовляти зліпки слідів.

До форм взаємодії підрозділів ДАІ з іншими підрозділами ОВС, відповідно до наказу МВС України від 08.04.2011 № 111 «Про затвердження Інструкції з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС», відносяться дії по "гарячих слідах", що являють собою комплекс спільних оперативних заходів працівників Державтоінспекції МВС з представниками інших служб територіальних органів та підрозділів внутрішніх справ упродовж перших двох годин з моменту надходження інформації про злочин, направлених на безпосереднє розкриття злочинів, які скоєні щодо, з використанням або за участю транспортних засобів.

На основі дослідження можемо зробити висновок, процес залучення працівників ДАІ до розслідування кримінальних справ має визначені недоліки. До таких необхідно віднести недостатню регламентованість в чинному законодавстві України форми і змісту окремого доручення слідчого, недостатню компетентність працівників підрозділів ДАІ в галузі кримінально-процесуального законодавства.

Шляхами вирішення визначених проблем ми вбачаємо більш чітку регламентацію в законодавстві положень, що стосуються дій працівників ДАІ під час залучення до розслідування кримінальних справ.

РЕЗЮМЕ

У статті розглядаються організаційно-правові форми залучення працівників ДАІ щодо розслідування кримінальних справ, а саме доручення слідчого, проведення певних процесуальних дій, проведення оперативно-розшукових заходів.

Ключові слова: доручення слідчого, процесуальні дії, докази, оперативно-розшукові заходи, СОГ (слідчо-оперативна група), ДТП (дорожньо-транспортна пригода), КПК (кримінально-процесуальний кодекс).

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются организационно-правовые формы привлечения работников ГАИ к расследованию уголовных дел, а именно поручение следователя, проведение определенных процессуальных действий, проведение оперативно-розыскных мероприятий.

Ключевые слова: поручение следователя, процессуальные действия, доказательства, оперативно-розыскные мероприятия, СОГ (следственно-оперативная группа), ДТП (дорожно-транспортное происшествие), УПК (уголовно-процесуальний кодекс).

SUMMARY

In the given article legal – organized form of Traffic officers involvement in the investigation of criminal cases in the form of commission investigator, carrying out definite procedural and operative – search activities.

Key words: commission investigator, procedural actions, evidence, operative – search activity, COG (criminal – operative group), TA (traffic accident), criminal – procedural code.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Гулина С.Н., Чернышов В.Н., Шаповалова Л.И. Дознание в органах внутренних дел. Учебное пособие. – Донецк, 2000. – 192 с.
2. Дорожньо-транспортні пригоди. Особливості розслідування / Авт.-уклад. А.М. Шабадей, С.О. Шевцов, К.В. Дубонос. – Х.: Факт, 2003. – 119 с.
3. Збірник нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Державтоінспекції МВС України: 1-е офіційне видання станом на 01.08.2009 / Під заг. ред. С.Г. Коломійця, С.Г. Протченка. – У 3 ч. – Ч. 1. – К.: Департамент ДАІ МВС України, Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 1153 с.
4. Інструкція з організації реагування органів внутрішніх справ на повідомлення про злочини, інші правопорушення та події, затверджена наказом МВС України від 04.10.2003 № 1155 «Про вдосконалення реагування на повідомлення про злочини, інші правопорушення і події та забезпечення оперативного

інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України».

5. Кримінально-процесуальний кодекс України // Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К.: Парламентське видавництво, 2006. – 208 с.
6. Наказ МВС України від 06.12.2007 № 460 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів і підрозділів внутрішніх справ України при документуванні та розслідуванні дорожньо-транспортних пригод».
7. Наказ МВС України від 07.11.2006 № 1104 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів і підрозділів внутрішніх справ України під час проведення службового розслідування за фактами дорожньо-транспортних пригод з тяжкими наслідками».
8. Озерський І.В. Взаємодія слідчого з органом дізнання в системі МВС України (організаційно-правовий та психологічний аналіз) : Автореф. дис ... канд. юрид. наук: 19.00.06. – К., 2003. – 16 с.
9. Гордін Л.Я. Кримінально-процесуальні проблеми створення та діяльності слідчо-оперативних груп : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. – Х., 2008. – 18 с.
10. Наказ МВС України від 08.04.2011 № 111 «Про затвердження Інструкції з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС».

УДК 346.544.2

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ У СФЕРІ ОСВІТИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (ВІД 1920-Х РОКІВ ДО ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ)

Дерев'яно Б.В., завідувач кафедри господарського та екологічного права, к.ю.н., доцент
Донецький юридичний інститут МВС України

Розвиток законодавства, що регулює надання послуг у сфері освіти, найбільш швидким та ефективним був у ХХ столітті. Протягом цього часу змінилися кілька історико-правових етапів процесу формування правового статусу суб'єктів з надання послуг у сфері освіти. Їх виявлення дозволить дати прогноз розвитку у майбутньому.

Дослідженню питань історичного розвитку законодавства і практики надання послуг у сфері освіти у ХХ столітті приділяли увагу вітчизняні і російські вчені, посилення на роботи яких є у статті: Т.М. Ашенова, Л.Г. Берлявський, Н. Внукова, Є.Н. Гривенна, Д.І. Дзвінчук, М.Н. Курко, М.М. Кучерпа, Г.А. Дорохова, О.В. Куцурубова-Шевченко, А.І. Потеряйко, М.О. Тимошенко, А.В. Іванов, В. Рудницький, Л. Рябошапко, В.М. Співак, Р.В. Шаповал, В.Д. Яремчук та ін. Проте їх дослідження більшою мірою стосувалися окремого періоду часу, окремого регіону України чи окремого навчального закладу (далі – НЗ). Крім цього, повної періодизації історико-правових етапів досліджуваного процесу ними не було проведено.

Отже, ціллю статті є визначення основних історико-правових етапів процесу формування правового статусу суб'єктів з надання послуг у сфері освіти у ХХ столітті та надання прогнозу на ХХІ століття.

9 (22) листопада 1917 року було прийнято Декрет ВЦИК і СНК РСФСР про заснування Державної комісії з освіти [1]. Перший законодавчий акт радянської держави, що регулював питання освіти та науки, мав ряд істотних особливостей.

По-перше, справа загального керівництва народною освітою, «оскільки вона залишається за центральною державною владою, доручається, відтепер Установчим зборам», Державній комісії з народної освіти, представником якої є народний комісар. Орієнтація на скликання Установчих зборів полягає в тому, що лише вони повинні встановити «детальний порядок державного та суспільного життя у нашій країні, у тому числі і загальний характер організації народної освіти».

По-друге, не очікуючи підсумків засідання Установчих зборів, Раднарком вважав себе вправі запровадити ряд заходів, спрямованих на поліпшення духовного життя країни. У складі Державної комісії передбачалося організувати 15 відділів, у тому числі і Відділ автономних ВНЗ. Іншими словами, у даному Декреті було визнано можливість діяльності ВНЗ на засадах автономії.

По-третє, було визначено, що Державна комісія з освіти «зовсім не є центральною владою, що керує навчальними та освітніми установами». Науковим і вчено-навчальним установам права ухвалювати самостійні рішення надано не було. Дане питання вирішувалося виключно з класових позицій: «Самостійна робота класових – робочих, солдатських, селянських культурно-просвітницьких організацій повинна мати повну автономію як по відношенню до державного центру, так і по відношенню до центрів муніципальних» [2, с. 28].

Важливою справою радянська влада вважала боротьбу з неписьменністю дорослих. У грудні 1919 року В. Ленін підписав декрет «Про ліквідацію неписьменності серед населення», який передбачав, що все населення республіки віком від 8 до 50 років, що не вміє читати, писати, зобов'язане вчитися грамоті рідною чи російською мовою за бажанням [3, с. 46].

Питання українського шкільництва розглядалися на різних рівнях державного і партійного керівництва. У березні 1920 року у місті Харкові – столиці республіки відбулася перша всеукраїнська нарада з освіти, яка затвердила систему освіти Радянської України (туди входили дошкільні заклади, загальноосвітні